

Transgender in de sport

Een informerende en richtinggevende brochure voor sportaanbieders en transgender sporters

© Tjap Pintoe

MEER INFO?
WWW.SPORT.VLAANDEREN

SPORT.
VLAANDEREN

© Tom Vaes

Transgender in de sport

COLOFON

Redactie: Leen De Wispelaere, Patty Braeckmans, Jord Vandenhoudt

Eindredactie: Leen De Wispelaere, Jeroen Borghs, Jord Vandenhoudt

Vormgeving: Lieve Wyndaele

Met dank aan:

Tom Vaes (fotografie), Eveline Urbain (fotografie), Tjap Pintoe (fotografie)

Tiffany Abreu, Elke Dirickx, Barbara de Craemer, Arend Vandecasteele, Jenna, Kobe, Sofie

Tine Van Bossuyt (Vlaamse Sportfederatie VSF)

de werkgroep (KliQ, çavaria, ICES, Gelijke Kansen Vlaanderen, Transgender Infopunt)

Om privacyredenen zijn Kobe en Sofie schuilnamen.

Verantwoordelijk uitgever: Philippe Paquay, Sport Vlaanderen

Arenbergstraat 5, 1000 Brussel

kics@sport.vlaanderen / www.sport.vlaanderen

Copyright Sport Vlaanderen, eerste uitgave: november 2016

Wettelijk depotnummer: D/2016/3241/248

Deze publicatie mag niet verkocht worden. Foto's mogen niet buiten deze publicatie voor andere doeleinden gebruikt worden.

Deze publicatie kwam tot stand in samenwerking met KliQ vzw

Kammerstraat 22, 9000 Gent

09 223 69 29 / info@kqiqvzw.be / www.kqiqvzw.be

Inhoud

1. Waarom deze brochure?	4	3. Adviezen voor het Vlaamse sportlandschap	18
2. Transgender	6	3.1. Breedtesport	19
2.1. Wat betekent transgender?	6	3.1.1. Participatie en fair play	19
2.1.1. Transgender, genderidentiteit en genderexpressie	6	3.1.2. Coming-out	23
2.1.2. Gendernormen	8	3.1.3. Tegenstanders en uitwedstrijden	24
2.1.3. Diversiteit	8	3.1.4. Sportfaciliteiten	25
2.2. Niet te verwarren met	10	3.1.5. Beleid en communicatie vanuit de sportfederatie	26
2.2.1. Holebi	10	3.2. Topsport	28
2.2.2. Intersekse	10	3.2.1. Internationale richtlijnen	28
2.3. Aantallen versus belang	11	3.2.2. Vlaams topsportbeleid	31
2.3.1. Sportende transgenders	12	3.3. Conclusies	32
2.3.2. Het belang van lichaamsbeweging	12	4. Wegwijzer	33
2.4. Omgaan met gendervariante gevoelens	13	4.1. De transgenderthematiek	33
2.4.1. Kinderen en adolescenten	13	4.2. Een beleid vormgeven	34
2.4.2. Volwassenen	14	Slotbeschouwing door Raf Van Puymbroeck	36
2.5. Federale en Vlaamse wetgeving	15	5. Begrippenlijst	37
2.5.1. Wet betreffende de transseksualiteit	15	Bronvermelding	38
2.5.2. Wet ter bestrijding van discriminatie tussen mannen en vrouwen	17		
2.5.3. Gelijkekansendecreet	17		

1

TRANSGENDER

koepelterm voor personen van wie de genderidentiteit en/of de genderexpressie niet overeenkomt met het geboortegeslacht en de verwachtingen die daarrond bestaan.

INTERSEKSE

koepelterm voor personen die worden geboren met genitale, hormonale of genetische kenmerken die noch (geheel) vrouwelijk noch (geheel) mannelijk, of een combinatie van beide zijn.

1. Waarom deze brochure?

De Vlaamse overheid werkt aan een samenleving waarin gelijkwaardigheid, gelijke kansen en respect centraal staan. In de sport wordt gestreefd naar een kwaliteitsvol aanbod dat voor iedereen toegankelijk is. Sport heeft immers een positieve invloed op de algemene gezondheid en de lichamelijke conditie van een individu. Verder verlaagt sport de stressgevoeligheid, verhoogt het de mentale weerbaarheid en draagt het bij aan een positief zelfbeeld. Ook op het sociaal functioneren van een individu heeft sport een positieve invloed. Met deze digitale uitgave zetten we volop in op de verhoging van het welbevinden van **transgender*** sporters en het vergroten van de sociale inclusie in de sport.

1.1. Uitdagingen

Zowel binnen de breedtesport als binnen de topsport staat de sportsector voor uitdagingen. Denk maar aan het feit dat in vele sporten en competities nog een strikte scheiding tussen man en vrouw wordt gehanteerd. Voor transgender sporters levert dit vaak problemen op voor het beoefenen van een sport.

Wat doe je in zo'n geval als sportaanbieder? Maak je een onderscheid tussen transgender personen die wel, en zij die geen geslachtsaanpassende behandeling achter de rug hebben? En wat met transgender sporters die nog in een transitieproces zitten? Bestaan er wat dat betreft andere richtlijnen voor breedtesport dan voor de topsport?

Nu er een Belgische wetswijziging voor de deur staat, waarbij mensen mogelijk zonder hormoontherapie of operatieve ingreep van geregistreerd geslacht zullen kunnen veranderen, worden de uitdagingen en de nood aan een goed beleid voor de sportsector nog groter. Deze brochure kan daarbij een leidraad vormen en een aanzet geven.

1.2. Voor wie?

De brochure richt zich in eerste instantie tot de sportfederaties. Het is niet alleen een informatiebron over dit relatief onbekende thema, maar ook en vooral een hulpmiddel om een goed beleid rond transgender personen vorm te geven. Zo kunnen de federaties immers ook hun clubs informeren, wanneer zij zich afvragen welke rechten, plichten en mogelijkheden er zijn voor een transgender lid.

De brochure kan ook nuttig zijn voor transgender sporters en – in mindere mate – sporters met een **intersekse*** conditie. Ze kan dienst doen als laagdrempelige informatiebron, maar ook als tool om de thematiek onder de aandacht te brengen bij de sportclubs waarin ze (willen) participeren.

1.3. De brochure

De brochure geeft niet op alle vragen een pasklaar antwoord. Ze reikt vooral suggesties aan om de integratie van een transgender lid soepel te laten verlopen, schetst de wettelijke context met betrekking tot deze doelgroep in de sport en geeft tips over praktische zaken als kleed- en doucheruimtes. Dit alles wordt geïllustreerd met citaten van transgender sporters over de goede en minder goede ervaringen tijdens hun sportparticipatie.

Deze digitale brochure, ondersteund door Vlaams minister van Sport Philippe Muyters, is een uitgave van Sport Vlaanderen in samenwerking met KliQ vzw.

De inhoud van de brochure kwam tot stand in overleg met verscheidene organisaties. We willen de Vlaamse Sportfederatie, ICES, çavaria, Gelijke Kansen Vlaanderen en het Transgender Infopunt danken voor hun inbreng. Veel dank gaat ook uit naar de mensen die hun verhaal met ons deelden. Dankzij hen weten we waar de voornaamste struikelblokken zich bevinden en wat kan helpen om de integratie van transgender sporters of sporters met een intersekse conditie zo soepel mogelijk te laten verlopen.

2

2. Transgender

SEKSE

het biologische geslacht, biologische verschillen tussen mannen en vrouwen.

GENDERBINAIR

uitgaande van een strikte genderdualiteit: mannelijk en vrouwelijk.

GENDERIDENTITEIT

het subjectieve gevoel om tot één van beide genders of tot een variatie daarvan te behoren.

GENDERDYSFORIE

onbehagen of psychisch lijden als gevolg van de incongruentie tussen de genderidentiteit enerzijds en het lichamelijke geslacht anderzijds.

De sportwereld hanteert een erg strikte opsplitsing in termen van **seks***. De meeste sporten kennen meisjes- en jongensreeksen, mannen- en vrouwenreeksen. Een dergelijke, **genderbinaire*** indeling is historisch gegroeid en houdt verband met fysieke verschillen (gestalte, spierkracht) tussen mannen en vrouwen die de sportieve prestaties in mindere of meerdere mate beïnvloeden. Voor de grote meerderheid van de bevolking is die indeling vanzelfsprekend en brengt zij geen uitdagingen met zich mee. Voor transgenders ligt dit helemaal anders.

Wat als je geboren bent met het lichaam van een jongen, maar je voelt je een meisje? Of omgekeerd? Wat als je je noch man, noch vrouw voelt, of net beide? Voor welk team kom je dan uit? Waar kleed je je om? Wat vertel je aan je team en wat niet? Met dit soort vragen worden transgenders in de dagelijkse sportpraktijk geconfronteerd. Dat geldt dus ook voor sportclubs die een transgender persoon onder hun leden tellen.

Om tot mogelijke antwoorden te komen, is het van belang te weten wat transgender zijn precies inhoudt. Of beter: 'kan inhouden', want net zoals de algemene bevolking kent ook de transgender populatie een grote diversiteit.

2.1. Wat betekent transgender?

2.1.1. Transgender, genderidentiteit en genderexpressie

'Transgender' is een koepelterm voor mensen die een gebrek aan overeenstemming voelen tussen enerzijds hun geboortegeslacht en anderzijds de maatschappelijke verwachtingen die rond dat geboortegeslacht bestaan. Die incongruentie kan zich innerlijk, uiterlijk of op beide vlakken laten voelen.

Iemand kan geboren zijn met een vrouwelijk lichaam, maar zich mannelijk(er) voelen. Of omgekeerd. In dat geval bestaat er een incongruentie tussen het geboortegeslacht en de **genderidentiteit***. De term 'genderidentiteit' verwijst met andere woorden naar het subjectieve gevoel een man, vrouw, geen van beide of een beetje van allebei te zijn, en is voor de buitenwereld in se onzichtbaar. Wanneer deze incongruentie tussen het geboortegeslacht en de genderidentiteit aanleiding geeft tot onbehagen of psychisch lijden, spreekt men van **genderdysforie***.

1896

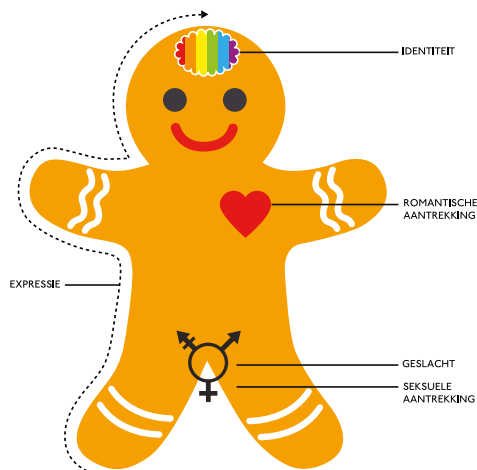
Start van de moderne Olympische beweging. Stichter Baron Pierre de Coubertin verzet zich tegen de deelname van vrouwen.

GENDEREXPRESSIE

de manier waarop je je genderbeleving aan de buitenwereld laat zien (in tegenstelling tot genderidentiteit, die onzichtbaar is en zich innerlijk afspeelt). Denk hierbij aan kledingkeuze, haardracht, houding, lichaamstaal, spraak...

DE GENDERKOEK

Genderidentiteit, seksuele identiteit, mannelijkheid, vrouwelijkheid: het blijkt complex. Het is niet binair. Niet of/of. Soms zelfs en/en. Een beetje dit, een beetje dat. Een hele koek kortom, en daarom de moeite waard om er je tanden eens in te zetten: wie ben jij?

CAVARI
OPKOMEN VOOR HOUDEN'S EN TRANSGENDEERS naar The Genderbread Person v2.0 by "It's pronounced Metrosexual"

Sofie (56, volleybal): "Ik wilde altijd al vrouw zijn, maar dat was mijn geheim. Niemand wist het. En over de consequenties wilde ik liever niet nadenken. Het was 'mijn onmogelijk project'."

Wanneer iemand geboren is met een mannelijk lichaam, maar gedrag stelt of kleren draagt die maatschappelijk als 'vrouwelijk' worden bestempeld, is er sprake van een incongruentie tussen het geboortegeslacht en de **genderexpressie***. De term 'genderexpressie' verwijst dus naar de manier waarop je je genderbeleving aan de buitenwereld laat zien. Denk hierbij aan kledingkeuze, haardracht, houding, lichaamstaal, spraak, enzovoort. In tegenstelling tot genderidentiteit is genderexpressie dus waarneembaar door de buitenwereld.

1936

Introductie van de 'seksetest' of 'genderverificatietest' voor atletes bij grote internationale sportwedstrijden. De Amerikaanse Helen Stephens (1918-1994) was één van de eerste topatletes die zo'n test onderging. En doorstond. De Praagse 800-meterloopster Zdena Koubkova werd in dat jaar wel geschorst.

GENDER

het sociale geslacht, de ideeën, verwachtingen, normen en waarden rond 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid'. Gender is sociaal en cultureel bepaald (dus niet universeel) en tijdgebonden: verwachtingen rond 'man' en 'vrouw' zijn kunnen met andere woorden veranderen doorheen de tijd.

CISGENDER

niet-transgender. De term is dus van toepassing op personen van wie de genderidentiteit en/of de genderexpressie overeenkomt met het geboortegeslacht en de verwachtingen die daarrond bestaan.

2.1.2. Gendernormen

Transgenders ervaren, zoals iedereen, dat de samenleving normen hanteert over **gender***, normen over wat 'typisch mannelijk' en 'typisch vrouwelijk' gedrag is. Aan die normen worden impliciet ook verwachtingspatronen gekoppeld. Zo nemen boksende meisjes en balletdansende jongens een eerder atypische genderrol aan in de sport. Mogelijk worden ook zij af en toe met die verwachtingspatronen geconfronteerd.

Ook uiterlijke kenmerken zijn aan maatschappelijke gendernormen onderhevig: rokjes en make-up worden traditioneel met vrouwen geassocieerd, kort haar eerder met mannen. Ook in de sport zijn gendernormen en -trends zichtbaar: het volstaat om de shortlengtes van veel vrouwelijke en mannelijke teams met elkaar te vergelijken of na te gaan hoe de meeste toptennissters aan de baseline verschijnen. In veel disciplines zijn de kledingvoorschriften zelfs sterk gereguleerd of verplicht.

Uiterlijke gendernormen worden heel vaak doorbroken, zowel door transgenders als door **cisgenders***. Een man kan lang haar dragen omdat hij dat gewoon mooi vindt. De keuze voor lang haar kan echter ook op gendergronden berusten: omdat de man zich vrouwelijk voelt, en daaraan een genderexpressie wil koppelen waarbij hij zich goed voelt. Vertaald naar de sport, is het dus niet ondenkbaar dat een transgender lid zich oncomfortabel voelt bij bepaalde voorschriften in verband met uiterlijk of kledij.

Kobe (minderjarige, gymnastiek): "Ik draag het liefst meisjessingletten, maar op wedstrijden mag dat niet. Als ik een jongenssinglet draag, kijken de mensen wel vaak raar, omdat ik lang haar heb."

2.1.3. Diversiteit

De transgender populatie is even divers als de algemene bevolking. Groepen 'afbakenen' binnen de transgender populatie is dus geen sinecure en wordt door een deel van de transgenders ook als onwenselijk ervaren. Wie zich niet herkent in (vaak genderbinaire) maatschappelijke normen omtrent mannen/mannelijkheid en vrouwen/vrouwelijkheid, is vaak geen vragende partij om in een nieuw hokje te worden ondergebracht.

1938

De Duitse Dora Ratjen werd met intersekse condities geboren. Ze werd geregistreerd en opgevoed als meisje. In 1938 verbetert ze het wereldrecord hoogspringen bij de vrouwen. Later dat jaar wordt in een politierapport gesteld dat ze een man is, maar dat er geen sprake is van bewuste fraude. Ratjens record wordt uit de boeken geschrapt, ze geeft haar prijzen terug en leeft verder als man. De mythe dat Ratjen zou ingezet zijn als geheim wapen van de nazi's om goud te halen voor de dames, is inmiddels ontkracht.

TRANSMAN

een persoon met een vrouwelijk geboortegeslacht maar een mannelijke genderidentiteit.

TRANSVROUW

een persoon met een mannelijk geboortegeslacht maar een vrouwelijke genderidentiteit.

*Jenna (30, muurklimmen, gestopt):
"Ik ben een 'tussengeslacht'.
Ik ben nooit het ene óf het andere
geslacht, ik leef er altijd tussenin.
Hoe ik eruitzie, of mijn
kledingkeuzes, die zijn louter op
mijn gevoel gebaseerd."*

Ondanks de oppositie tegen dit 'labelen' en tegen bepaalde termen, lijkt het ons nuttig om een aantal courant gebruikte termen toe te lichten. Doorgaans worden in de transgender populatie drie hoofdgroepen onderscheiden:

1. **Transseksuelen:** herkennen zich niet in hun geboortegeslacht en willen het lichaam in meer of mindere mate laten aanpassen door het gebruik van hormonen en/of operatieve ingrepen. Men spreekt in dit verband ook van **transman*** ('vrouw-naar-man') en **transvrouw*** ('man-naar-vrouw'). Belangrijk is dat lang niet alle transgenders transseksuelen zijn of wensen omtrent geslachtsaanpassing koesteren.
2. **Travestieten:** dragen sporadisch of regelmatig de kledij die cultureel-maatschappelijk met de andere sekse wordt geassocieerd. De genderexpressie van een travestiet wijkt dus af van zijn of haar sekse.
3. **Transgenderisten:** herkennen zich niet in de sekse die hun lichaam 'dicteert' en hebben vaak een variabele genderidentiteit: nu eens mannelijk(er), dan vrouwelijk(er), allebei of geen van beide. Deze groep wordt soms ook wel 'genderambivalent' of 'genderqueer' genoemd.

1950

De Nederlandse sprintster Foekje Dillema weigert een door de IAAF verplicht gestelde genderverificatietest en wordt teruggetrokken uit de Nederlandse nationale ploeg. Vervolgens schorst de KNAU (Koninklijke Nederlandse Atletiek Unie) haar voor het leven en wordt haar Nederlands record op de 200 m uit de boeken verwijderd. Na haar dood is gebleken dat Dillema intersekse condities had.

LGBTI

een Engelse afkorting voor Lesbian (lesbische vrouw), Gay (homoseksuele man), Bisexual (biseksueel), Transgender, Intersex (intersekse). Als symbool voor de LGBTI-gemeenschap wordt tegenwoordig vrijwel algemeen de regenboogvlag gebruikt. Op 17 mei, de Internationale Dag tegen Halebifobie en Transfobie, vragen LGBTI-organisaties wereldwijd aandacht voor holebi- en transfobie. De dag is ook wel bekend onder de Engelse afkorting IDAHOT (International Day Against Homophobia and Transphobia).

2.2. Niet te verwarren met

2.2.1. Holebi

Holebi's en transgenders worden vaak in één adem genoemd. Dat blijkt onder meer uit het feit dat de koepelvereniging çavaria zowel holebi's als transgenders vertegenwoordigt. Ook de internationale afkorting **LGBTI*** (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex) verenigt holebi's, transgenders én mensen met een intersekse conditie onder dezelfde paraplu.

De reden mag duidelijk zijn: op gendergronden kunnen zowel holebi's als transgenders met negatieve attitudes of discriminatie te maken krijgen. Denk maar aan homo's die 'verwijfd' worden genoemd. Top-tennisster Martina Hingis noemde haar lesbische collega-tennisster Amélie Mauresmo dan weer "een halve vent".

Toch bestaan er ook belangrijke verschillen tussen holebi's en transgenders. De seksuele oriëntatie, die bepaalt of je holebi of hetero bent, verwijst naar het geslacht of – in het geval van onder meer biseksuelen – de geslachten waartoe iemand zich aangetrokken voelt. De term 'transgender' verwijst naar het gevoel bij een individu dat er geen (volledige) overeenstemming bestaat tussen het geboortegeslacht en de genderidentiteit of de gewenste genderexpressie. Uiteraard kunnen transgenders ook holebi zijn en omgekeerd.

2.2.2. Intersekse

Men spreekt over 'intersekse condities' wanneer mensen in mindere of meerdere mate lichamelijke kenmerken van beide geslachten vertonen. Die variabiliteit kan zich op zeer diverse domeinen situeren: chromosomaal, hormonaal, in de geslachtsklieren, in de interne genitaliën en in de externe genitaliën. Een intersekse conditie is met andere woorden lang niet altijd 'zichtbaar' of eenvoudig vast te stellen.

Slechts een deel van de intersekse condities is zichtbaar bij de geboorte, bijvoorbeeld omdat de uitwendige genitaliën geen standaardvorm hebben. Een ander deel wordt pas duidelijk van zodra de puberteit intreedt, omdat de werking van bepaalde geslachtshormonen dan start of net uitblijft. Sommige intersekse condities worden nog veel later in het leven vastgesteld. Het aantal personen met een intersekse conditie wordt geschat op 1,7% van de bevolking.

1966

De Oekraïense Tamara en Irina Press trekken zich terug uit de topsport. Tot dan toe wonnen de 'Press sisters' zowat alles wat er te winnen viel. In 1966 worden de genderverificatietests verplicht voor alle internationale wedstrijden. De abrupte terugtrekking van de Press Sisters in datzelfde jaar voedt allerhande geruchten over hun genderconstituties.

De meest voorkomende intersexe conditie is het 'androgeenongevoeligheidssyndroom' (AOS). In dat geval wordt een persoon geboren met een XY-chromosoom ('genotype' man), maar reageert de persoon niet of nauwelijks op de mannelijke geslachtshormonen (androgenen) in het lichaam. Een gevolg van AOS is dat de uiterlijke genitaliën, in 90% van de gevallen althans, geen verschil laten zien met de genitaliën van een persoon met XX-chromosomen ('genotype' vrouw). Een tweede, voor de sport erg relevant aspect van AOS, is dat het hoge androgeenlevel de sportprestaties niet bevordert, aangezien het lichaam er ongevoelig voor blijft. Vaak wordt het AOS pas ontdekt doordat de verwachte menstruatie uitblijft.

Intersexe en transgender

Wanneer een interseksueel kind bij de geboorte in een bepaald geslacht wordt geregistreerd, en bijgevolg ook wordt opgevoed en gesocialiseerd, kunnen er op latere leeftijd spanningen optreden ten aanzien van het 'toegevozen' geslacht. Dat gaat echter voor een minderheid van de gevallen op. Geslachtsaanpassende behandelingen kunnen dan de volgende stap zijn.

Intersexe in de sportgeschiedenis

Intersexe condities hebben in de sportgeschiedenis geregeld aanleiding gegeven tot diskwalificaties van (top)sporters. Een gebrek aan wetenschappelijke kennis over intersexe condities was één van de oorzaken. Personen met een intersexe conditie werden in dat verband soms als fraudeurs bestempeld en bijgevolg publiekelijk aan de schandpaal genageld. Enkele van deze casussen zijn opgenomen in de tijdlijn die je doorheen de brochure vindt.

Deze brochure focust in eerste instantie op transgender sporters. Bepaalde thema's zijn echter evengoed van belang voor personen met een intersexe conditie.

2.3. Aantallen versus belang

Als we het over transgenders hebben, over welke aantallen spreken we dan? Het Transgender Infopunt concludeert dat 0,7% van de mannen en 0,6% van de vrouwen zich psychisch méér het andere dan het eigen geboortegeslacht voelt: zij hebben dus een incongruente genderidentiteit. Voor kinderen en adolescenten zijn er voorlopig geen cijfers bekend.

1966

Genderverificatietests worden verplicht voor alle vrouwen op internationale wedstrijden. Dat zal zo blijven tot 1996. Op het EK atletiek in Boedapest moeten de atletes naakt voor een panel van drie vrouwelijke artsen verschijnen ('de naaktparade' genoemd). In datzelfde jaar, op de Commonwealth Games in Kingston (Jamaica), worden de externe genitaliën van vrouwen manueel onderzocht door een gynaecoloog. Deze praktijken leiden tot afschuw en hevige protest bij de deelnemers.

Over officieel geregistreerde geslachtswijzigingen zijn cijfers uit het rijksregister bekend. In de periode van januari 1993 tot en met 30 juni 2015 zijn er in België 794 personen officieel van geslacht veranderd. Twee derde van de officiële geslachtswijzigingen betrof transvrouwen (man-naar-vrouw), een derde transmannen (vrouw-naar-man). Deze verhouding is lange tijd vrij stabiel gebleken. De laatste jaren wordt het aandeel transmannen echter iets groter. De laatste tien jaar lieten jaarlijks gemiddeld 33 mannen en 16 vrouwen hun geslacht officieel aanpassen, wat betekent dat in België bijna wekelijks iemand van geslacht verandert. Gemeten tegenover de algemene bevolking blijven transgenders echter een kleine minderheid.

2.3.1. Sportende transgenders

Ook in de sport zijn transgenders een kleine minderheid. In 2015 peilde de Vlaamse Sportfederatie bij alle aangesloten, erkende sportfederaties naar het aantal huidige of voormalige leden dat (bekend) transgender is. 65% van de federaties heeft de bevraging beantwoord. Uit de cijfers blijkt dat 18% van de federaties een transgender lid heeft (gehad) dat aan de competitie deelneemt. Hetzelfde cijfer geldt voor sportparticipatie van transgender leden op het recreatieve niveau.

Dat transgenders niet oververtegenwoordigd zijn binnen de georganiseerde sportsector, hoeft geen verwondering te wekken. Zoals hoger opgemerkt, wordt er in de sportpraktijk een erg strikte opsplitsing in termen van sekse gehanteerd. Bovendien brengt sport bij uitstek een confrontatie met het lichaam met zich mee, tijdens, maar ook voor of na het sporten: in de kleedkamers of onder de douches.

2.3.2. Het belang van lichaamsbeweging

(Bekende) deelnamecijfers zeggen evenwel weinig over het relatieve belang van sport en lichaamsbeweging voor transgenders. Uit getuigenissen is gebleken dat transgenders sport vaak ervaren als een noodzakelijke dam tegen persoonlijke en sociale stressfactoren, zowel voor, tijdens als na een eventueel transitieproces. Voor mensen die geslachtsaanpassende behandelingen ondergaan, kadert sport ook vaak in een vernieuwde interesse voor een gezond lichaam, waaraan het hen in hun geboortegeslacht mogelijk nog ontbrak.

1967

De Poolse sprintster Ewa Kłobukowska wordt aan een DNA-test onderworpen, omdat er na een uitwendig onderzoek twijfels blijven bestaan omtrent haar sekse. Na de test wordt ze voor het leven geschorst door de IAAF omdat ze "één chromosoom te veel heeft". De ironie wil dat, indien Kłobukowska was onderzocht volgens de nieuwe methode en normen die het IOC in 1968 zal introduceren, geslaagd zou zijn voor de genderverificatietest. Toen was ze reeds geschorst.

Barbara (50, fietsen): “Ik ken nogal wat mensen die na hun geslachtsoperatie gezonder zijn gaan leven. Ze beginnen te sporten, hoewel ze dat vroeger nooit gedaan hebben, of ze stoppen met roken.”

Tiffany (31, volleybal): “Zonder het volleybal was ik best angstig. Veel transgenders zijn dat trouwens. Maar de sport heeft me getoond dat dat niet hoeft. Volleybal geeft me mentale kracht.”

Sofie: “Tijdens een match zet je één à twee uur je normale denken ‘af’. Er komt dan een enorme rust over je heen. Voor mijn transitie had ik dat nodig om te overleven. Nu is het een leuk extraatje.”

Wat hormoongebruik betreft, tonen de beperkte beschikbare gegevens momenteel geen algemene gezondheidsrisico's op de lange termijn aan. Wel zijn osteoporose, cardiovasculaire aandoeningen en bloedklontervorming (trombo-embolie) aantoonbaar gelinkt aan hormoongebruik bij transvrouwen, zij het bij een minderheid. Lichaamsbeweging kan voor de drie genoemde aandoeningen echter preventief werken, wat het specifieke belang van sport voor transvrouwen ook op medische gronden onderstreept.

2.4. Omgaan met gendervariante gevoelens

De manier waarop mensen omgaan met gendervariante gevoelens, verschilt van individu tot individu. Sommigen kiezen ervoor die gevoelens te laten voor wat ze zijn. Anderen hanteren een genderexpressie naar keuze, zonder meer. Nog anderen opteren voor een gedeeltelijke of verregaande aanpassing van het lichaam, via hormoontherapie, geslachtsaanpassende chirurgie of beide. In deze brochure staan we stil bij enkele behandelingen die in meer of mindere mate relevant zijn voor de sportbeoefening of -praktijk.

2.4.1. Kinderen en adolescenten

Gendervariante gevoelens bij kinderen verdwijnen in 73 tot 94 % van de gevallen tijdens de puberteit. Bij anderen worden ze net dan sterker. Als adolescenten gendervariante gevoelens hebben, verdwijnen die nog zelden.

1968

Onder druk van de deelnemers, die de 'uitwendige' genderverificatietests vernederend vonden, verandert het IOC het geweer van schouder. De chromosomentest/DNA-test wordt als standaard geïntroduceerd. Enkel wie twee X-chromosomen heeft, slaagt voor de test. Ook deze aanpak heeft, blijkens latere wetenschappelijke inzichten, nogal wat deelnemers onterecht gediskwalificeerd.

Puberteitsremmers

Vanaf het begin van de puberteit kan een jongere puberteitsremmers innemen. Die houden de ontwikkeling van de secundaire geslachtskenmerken tegen. Het gaat dan onder meer om penisgroei, stemverlaging, lichaamsbouw en -beharing bij jongens, en borstontwikkeling en kenmerkend vrouwelijke vetverdeling bij meisjes. De effecten van de puberteitsremmers zijn nadien nog volledig omkeerbaar.

Inname van puberteitsremmers kan om twee redenen belangrijk zijn: het geeft de adolescent meer tijd om de genderidentiteit te exploreren én het maakt een eventuele latere transitie gemakkelijker, omdat de secundaire geslachtskenmerken nog niet tot ontwikkeling zijn gekomen. Vele, maar niet alle jongeren zetten in deze fase ook de stap naar een sociale transitie: ze gaan in de rol van het gewenste geslacht leven. Dat de secundaire geslachtskenmerken niet tot ontwikkeling komen, maakt dat iets makkelijker.

Cross-seksehormonen

Adolescenten kunnen vanaf 16 jaar cross-seksehormonen nemen. Die brengen de puberteit van het gewenste geslacht op gang: oestrogenen die borstgroei en gewijzigde vetverdeling tot gevolg hebben, of androgenen die de spieren meer doen aangroeien, de stem verlagen en haargroei op het gezicht en het lichaam tot ontwikkeling brengen. De effecten van cross-seksehormonen zijn gedeeltelijk onomkeerbaar.

Geslachtsaanpassende chirurgie

Vanaf 18 jaar kunnen jongeren geslachtsaanpassende chirurgie ondergaan. Bij transjongens kan het dan gaan om borstverwijdering (indien nodig), baarmoeder- en eierstokverwijdering en genitale operaties. Bij transmeisjes gaat het eveneens om een genitale operatie en eventueel een borstvergroting. Deze ingrepen zijn volledig onomkeerbaar.

2.4.2. Volwassenen

Hormoonbehandeling

Hormoonbehandelingen bij transvrouwen hebben een dubbel doel: de zichtbare uitwerkingen van testosteron – zoals baardgroei – onderdrukken, en de secundaire geslachtskenmerken die bij een vrouw horen tot ontwikkeling brengen. De hormoonbehandeling moet dus zowel de testosteronniveaus doen dalen als de oestrogeenniveaus doen stijgen. Een gevolg van dat eerste is dat het seksueel verlangen afneemt. Toediening van oestrogenen zorgt er dan weer voor dat de spiermassa en -kracht drastisch dalen.

1975

Tennisster Renée Richards ondergaat geslachtsaanpassende chirurgie (man-naar-vrouw). In 1976 wordt haar deelname aan de US Open verboden door de US Tennis Association, die dat jaar genetische screening voor vrouwelijke spelers introduceert. Richards vecht dit beleid aan en de New York Supreme Court stelt haar in het gelijk, een mijlpaal in de geschiedenis van de transgender rechten.

© Tjap Pintoe

© Leen De Wispelaere

Tiffany: “Niet alleen je kracht, ook je gewicht en je spiermassa nemen af. Ik heb al redelijk wat gewicht verloren en ik heb nu het gevoel dat ik nog maar de helft van mijn kracht van vroeger heb. Tegen mensen die zeggen dat ze het niet eerlijk vinden dat ik in een vrouwencompetitie zou uitkomen, zou ik zeggen: Niet eerlijk? Neem zelf eens twee jaar hormonen. Test daarna hoe goed je bent in sport. Je zal merken dat die hormonen héél veel met je lichaam doen.”

Bij transmannen gebeurt min of meer het omgekeerde. Inname van viriliserende hormonen hebben een toename van kracht, gewicht en seksueel verlangen en een afname van onderhuids vet tot gevolg.

Arend (39, fitness): “Ik woog 55 kilo en ben geleidelijk naar 70 kilo gegaan. Die toename is uitsluitend het gevolg van hormonen, want ik train op dezelfde manier als voor mijn transitie.”

Geslachtsaanpassende chirurgie

Transseksuelen kunnen ervoor opteren om, na een bepaalde periode van hormoongebruik, ook geslachtsaanpassende chirurgie te ondergaan (zie 2.4.1). Tijdens zo'n transitieproces kan het verlangen naar privacy groter worden (douchegebruik, kleedkamers...). Omdat deze chirurgie van verwaarloosbaar belang is in het kader van de sportprestaties, gaan we er hier niet dieper op in.

2.5. Federale en Vlaamse wetgeving

Momenteel zijn er twee federale wetten en één Vlaams decreet van bijzonder belang voor de situatie van transgender personen. Hoe en waar deze wetten van belang kunnen zijn binnen de sportpraktijk, lees je in hoofdstuk 3.

2.5.1. Wet betreffende de transseksualiteit

De wet betreffende de transseksualiteit van 10 mei 2007 omschrijft de procedures en voorwaarden waaraan moet voldaan worden opdat iemand officieel kan veranderen van (a) voornaam en (b) geslacht. Vooral dat laatste is relevant voor sportfederaties en clubs, omdat de geslachtsvermelding op de identiteitskaart vaak als criterium voor deelname in deze of gene reeks wordt gehanteerd.

1980

De Poolse sprintster Stella Walsh overlijdt. Bij leven had Walsh Olympisch goud behaald op de 100 m. Postuum wordt vastgesteld dat Walsh interseksie condities heeft en haar genitaliën er hoofdzakelijk mannelijk uitzien. Er ontstaat controverse over haar medailles en titels, die haar evenwel niet postuum worden ontnomen.

Concreet betekent de wet dat een sportfederatie of club er kan van uitgaan dat aan de wettelijk bepaalde criteria voor officiële geslachtsverandering is voldaan wanneer een lid een wijziging in de geslachtsregistratie meldt.

Wat zegt de wet?

De drie voorwaarden die gesteld worden om de procedure tot wijziging van geslachtsregistratie te kunnen opstarten, zijn dat de persoon in kwestie:

1. de voortdurende en onomkeerbare innerlijke overtuiging heeft tot het andere geslacht te behoren dan datgene dat is vermeld in de akte van geboorte;
2. een geslachtsaanpassing heeft ondergaan die hem of haar zodanig in overeenstemming heeft gebracht met dat andere geslacht, waartoe hij of zij overtuigd is te behoren, als dit uit medisch oogpunt mogelijk en verantwoord is;
3. niet meer in staat is om overeenkomstig het vroegere geslacht kinderen te verwekken.

Kritiek en nakende wetswijziging

In het federale regeerakkoord staat dat de regering de wet betreffende de transseksualiteit “zal aanpassen in het licht van internationale mensenrechtenverplichtingen”. De minister van Justitie en de staatssecretaris voor Gelijke Kansen bereiden deze wetswijziging voor, omdat de huidige wettekst op een aantal punten als achterhaald wordt beschouwd.

De beleidsmakers zijn het erover eens dat de sterilisatievoorwaarde (punt 3) vanuit mensenrechtelijk perspectief te verregaand is. Ook punt 2 wordt bekritiseerd: wie geen zware medische ingrepen wenst te ondergaan, kan op basis van deze wet immers geen geslachtswijziging laten registreren. Op die grond wordt een deel van de transgenders dus van die mogelijkheid uitgesloten. Tot slot wordt er, vooral door belangengroepen, kritiek geuit op het feit dat de “voortdurende en onomkeerbare overtuiging tot het andere geslacht te behoren” op dit moment nog gestaafd moet worden met een attest van een psychiater. Het gewenste uitgangspunt voor de transgenders zelf is echter zelfbeschikking.

Een dergelijke wetswijziging kan voor de sportsector belangrijke gevolgen hebben. Federaties en clubs voor wie de identiteitskaart de basis voor indeling in reeksen vormt, moeten er zich van bewust zijn dat de sekse die op de identiteitskaart vermeld zal staan dan niet langer noodzakelijk inhoudt dat de sporter ook een hormoonbehandeling heeft gevolgd.

1986

De Spaanse hordeloopster Maria José Martínez-Patiño slaagt niet voor een genderverificatietest. Zij blijkt een Y-chromosoom te hebben. Ze wordt publiekelijk aan de schandpaal genageld maar vecht het verlies van haar IAAF-licentie aan. Met succes. In 1992 zal ze aan de Olympische Spelen deelnemen. Martínez-Patiño blijkt het ‘androgenongevoeligheidssyndroom’ te hebben, wat een eventueel sportief voordeel opheft.

2.5.2. Wet ter bestrijding van discriminatie tussen mannen en vrouwen.

Een tweede belangrijke, federale wet is de wet ter bestrijding van discriminatie tussen mannen en vrouwen van 10 mei 2007. Deze wet verbiedt elke vorm van discriminatie op grond van geslacht.

Op 22 mei 2014 werd er een tweede, aanvullende wet gestemd die voor transgender personen een gevoelig verschil maakt. Daarin worden discriminatie gebaseerd op genderidentiteit en genderexpressie (zie hoger) gelijkgesteld aan discriminatie op grond van geslacht. Zo wil men bescherming bieden aan álle transgender personen, niet alleen aan diegenen die een geslachtsaanpassende behandeling voorzien, ondergaan of afgerond hebben.

2.5.3. Gelijkekansendecreet

Het Vlaamse gelijkkansendecreet van 10 juli 2008 verbiedt discriminatie op basis van o.a. geslacht binnen alle Vlaamse bevoegdheidsdomeinen, waaronder dus Sport.

Ook het Vlaamse gelijkkansendecreet werd in maart 2014 uitgebreid door de toevoeging van genderidentiteit en genderexpressie als discriminatiegronden.

1991

De IAAF neemt in Monte Carlo een aantal belangrijke beslissingen. De veralgemeende genderverificatietests voor vrouwelijke atleten worden afgeschaft, al blijven er opties open voor het geval er “vermoedens rijzen”. Ook mogen atleten die chirurgische geslachtsaanpassingen ondergingen voor hun puberteit voortaan geen onderwerp van discussie meer zijn.

3

3. Adviezen voor het Vlaamse sportlandschap

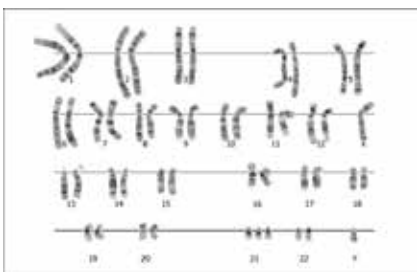
In dit hoofdstuk willen we sportfederaties en sportclubs richtlijnen aanreiken om een eigen beleid rond transgender sporters vorm te geven en de sportdeelname voor transgenders op die manier te vergemakkelijken. Omdat er in de topsport en in de breedtesport andere belangen spelen, maken we hier onderscheid tussen beide, en doen we uiteenlopende suggesties voor beide categorieën.

Wellicht zullen de federaties, binnen de opsplitsing topsport-breedtesport, op een grijze zone botsen. Bovendien is 'breedtesport' een breed begrip, gaande van competitiesport op hoog niveau, prestatiesport, participatiesport, bewegingsopvoeding tot sportieve recreatie... (Scheerder, 2007). In heel wat sporttakken bestaan er naast het top-sportniveau nog competitieniveaus waarbij prestaties van prioritair belang zijn. Welk deel van de competitie het best gebruik maakt van de 'breedtesportbepalingen' en welk deel meer bij de 'topsportbepalingen' gebaat is, kan elke federatie het best voor zichzelf uitmaken.

We raden de federaties in elk geval aan hier goed over na te denken, omdat iedereen gebaat is bij duidelijkheid. We raden de federaties ook aan om dit te doen vooraleer er zich een eventuele casus voordoet, zodat er niet onder tijdsdruk ad hoc-beslissingen moeten worden genomen.

Uitgangspunt

Algemeen hopen we dat sportfederaties met ons de visie delen dat we een zo ruim mogelijke sportparticipatie willen mogelijk maken. Samen met de sportfederaties en sportclubs streven we naar een kwaliteitsvol aanbod dat voor iedereen toegankelijk is. We moedigen de sportclubs dan ook aan om een 'open' sportclub te zijn en initiatieven te nemen die ervoor zorgen dat iedereen zich welkom en ook thuis voelt. Daarnaast is het aan te raden het beleid en de reglementen aan te passen vóór er een geval van discussie optreedt in plaats van bij discussie snel een beslissing te moeten nemen.

1996

Chromosomentests voor vrouwelijke atleten worden op de Olympische Spelen in Atlanta voor de laatste keer toegepast.

3.1. Breedtesport

Binnen de Vlaamse breedtesport zijn al transgender sporters actief (zie hoofdstuk 2.3). Exacte cijfers daarover zijn niet bekend en ook niet eenvoudig te achterhalen. Sportfederaties, clubs of teams zijn er immers lang niet altijd van op de hoogte dat een lid transgender is.

Een multisportfederatie: *“Geen idee of we op onze recreatieve activiteiten al te maken hebben gehad met transgenders. We zeggen ‘neen’, maar eigenlijk is het ‘misschien’.”*

De bevraging ‘Sportfederaties en transgenders’ uit 2015 van de Vlaamse Sportfederatie bij 77 sportfederaties, wijst uit dat de participatie van transgenders niet als een probleem wordt ingeschat door de federaties zelf. Geen enkele federatie bij wie transgender leden bekend zijn (18% van het totale aantal respondenten) antwoordt negatief op de vraag: “Heeft de deelname van transgenders aan recreatieve sport problemen opgeleverd?” Uiteraard geeft dit cijfer slechts de inschatting door de federaties zelf weer.

3.1.1. Participatie en fair play

Deelnemen is belangrijker dan...

Mogelijk koesteren transgender sporters de wens om te sporten in een reeks of team waarbij zij op basis van hun geboortegeslacht of hun huidige geregistreerde geslacht niet zouden worden ingedeeld. We moedigen het aan om open te staan voor deelname aan de sport in de door hen gewenste reeks, ook wanneer de genderidentiteit niet, of nog niet, overeenkomt met de geslachtsregistratie op de identiteitskaart.

Omdat elke situatie anders is, benadrukken we hierbij het belang van overleg met de sporter (en/of de ouders bij een minderjarige sporter). Maatwerk zal dus steeds aan de orde zijn. Vraag gewoon waar de persoon zelf zich het best bij voelt. Misschien gaat de voorkeur aanvankelijk uit naar de oorspronkelijke seksegenoten, maar evolueert dat mettertijd. Er zijn geen vaste regels, omdat clubs van elkaar verschillen, iedereen de genderidentiteit op een eigen wijze invult en er afspraken gemaakt moeten worden waar iedereen zich goed bij voelt.

1999

De openlijk lesbische tennisster Amélie Mauresmo wordt stevig aangepakt door collega-tennisster Lindsey Davenport. Davenport, die door Mauresmo is uitgeschakeld, zegt dat spelen tegen Mauresmo voelt als “spelen tegen een man”. De Zwitserse Martina Hingis zal daar in de pers nog aan toevoegen dat Mauresmo “een halve man” is.

Ondanks de positieve signalen over de integratie van transgenders in de breedtesport, blijkt uit de bevraging 'Sportfederaties en transgenders' dat sommige sportfederaties toch anticiperen op eventuele problemen inzake fair play waar het transvrouwen betreft: in hoeverre vinden sporters het eerlijk dat transvrouwen in een vrouwenteam spelen?

Een unisportfederatie: *“Een transvrouw nam deel. Als begeleiders waren we benieuwd naar eventuele reacties op de kracht van de vrouw. Die bleven uit.”*

..Winnen

Voor het geval er zich alsnog kwesties rond fair play aandienen, zetten we een aantal richtlijnen op een rijtje die als leidraad kunnen dienen.

a. De geslachtsregistratie is gewijzigd op de identiteitskaart

Wanneer het geslacht van een sporter op de identiteitskaart is gewijzigd, staat deelname aan de gewenste categorie niet ter discussie. Transmannen participeren gewoon bij de mannen, transvrouwen bij de vrouwen. Omdat deelname in de officieel erkende sekse niet ter discussie staat, is de sporter ook niet verplicht om aan de sportfederatie te melden dat zijn/haar geslachtsregistratie ooit werd gewijzigd.

Binnen de huidige wetgeving veronderstelt de wijziging in de geslachtsregistratie onder meer dat hormoonbehandeling en operatieve ingrepen hebben plaatsgevonden (zie hoofdstuk 2). Navraag leert dat federaties de geslachtsregistratie ook vaak als uitgangspunt nemen voor deelname aan een competitie.

Houd er als federatie rekening mee dat, wanneer de wet betreffende de transseksualiteit wordt gewijzigd in de te verwachten richting, de letter op een identiteitskaart niet langer noodzakelijk zal inhouden dat een transgender sporter hormoontherapie heeft gevolgd. Eens de wet gestemd is, en de precieze inhoud dus gekend is, zal de sportsector hierover uitgebreider geïnformeerd worden.

INTERNATIONAL
OLYMPIC
COMMITTEE

1999

Het Internationaal Olympisch Comité schaft de seksetesten officieel af. Zij worden “ethisch ongepast en wetenschappelijk onbetrouwbaar” bevonden.

Een unisportfederatie: “In onze reglementen staat vermeld dat wij ons baseren op de gegevens zoals vermeld op de identiteitskaart.”

Een multisportfederatie: “Een transvrouw vraagt om deel te nemen aan de vrouwencompetitie. Dat kan van zodra er op de identiteitskaart ‘vrouw’ vermeld staat.”

Sofie: “Ten tijde van mijn transitie speelde ik in de mannencompetitie. Zolang de transitie niet volledig was afgerond, stond er ‘M’ op mijn identiteitskaart, dus ik speelde verder bij de mannen. Op het laatste was ik uiteraard volledig als vrouw gekleed. Ik was ook een vrouw, maar er stond nog ‘M.’”

b. De persoon is in transitie

Meer vragen dringen zich op wanneer het over personen in een transitieproces gaat, bij wie de geslachtsregistratie op de identiteitskaart dus (nog) niet overeenkomt met de eigen genderidentiteit en de sekse waarin zij wensen te sporten.

In dat geval kan de sportfederatie ervoor kiezen de sporters een specifieke toelating te verlenen (waarbij kan voorzien worden dat de sporter de toelating opnieuw moet aanvragen in geval van deelname op (sub)topsportniveau). De aanvraag wordt best toegelicht en verantwoord door de sporter en de club. Onze aanbeveling is om deze toelating te verstrekken, indien dat niet leidt tot een door de deelnemers als oneerlijk gepercipieerde situatie.

Hoe kan dat laatste beoordeeld worden? Waar we voor de topsport kunnen terugvallen op de richtlijnen van het IOC (zie verder), kunnen we dat niet voor de breedtesport. Maar afspraken kunnen bijvoorbeeld wel gemaakt worden ‘in de geest van’ de IOC-richtlijn.

Hoewel de huidige IOC-richtlijn (2004) veel overeenkomsten vertoont met de Belgische wetgeving inzake geslachtsregistratie (operatieve ingrepen zijn bijvoorbeeld vereist), ligt er een nieuwe IOC-richtlijn ter goedkeuring voor waarin operatieve ingrepen niet meer vereist zijn. Deze operatieve ingrepen werden irrelevant bevonden in het kader van sportprestaties (zie 3.2.1). In de nieuwe richtlijn zijn hormoonwaarden nog het enige medische criterium. Bovendien beperkt de richtlijn zich tot de hormoonwaarden van transvrouwen: de maximale testosteronwaarden. De

2003-2004

Het IOC introduceert een nieuw beleid voor personen die een geslachtsaanpassende behandeling ondergaan, de ‘Statement of the Stockholm consensus on sex reassignment in sports’ (zie hoofdstekst).

© Tom Vaes

deelname van transmannen aan de mannencompetitie staat dan niet meer ter discussie. Het kan dus een optie zijn om als federatie, in de geest van de IOC-richtlijn, transvrouwen toe te laten deel te nemen aan de vrouwenreeksen van zodra zij een hormoonbehandeling starten, of van zodra zij x aantal tijd een behandeling ondergaan (te bepalen door de federatie).

Elke (27, voetbalster) *“Mijn eerste hormonen nam ik al in 2009. Ik denk dat ik al na drie à vier maanden hormoontherapie merkte dat mijn kracht fel was afgenomen. Op basis daarvan had deelname aan de vrouwencompetitie toch wel moeten kunnen, in plaats van op basis van die volledig afgewerkte procedure, inclusief geslachtsregistratie op je identiteitskaart? Ik had al veel langer in een vrouwenploeg kunnen spelen.”*

De sportfederatie kan een specifieke toelating het best schriftelijk bevestigen. Bij eventuele problemen met tegenstanders kan het van belang zijn dat een sporter een dergelijk document kan voorleggen (zie 3.1.3. ‘Tegenstanders en uitwedstrijden’).

c. De persoon ondergaat geen enkele behandeling

Lang niet alle transgenders koesteren de wens om hun lichaam geheel of gedeeltelijk aan te passen. We kunnen hier alleen herhalen dat we het aanmoedigen open te staan om transgenders te laten sporten in de door hen gewenste categorie. Indien daarbij de indruk van een fysiek voordeel bestaat, lijkt het ons zinvol om stil te staan bij de vraag hoe relevant dit voordeel is voor alle betrokkenen binnen de specifieke sporttak. Ook in dit geval kan de federatie er uiteraard voor opteren een schriftelijke uitzondering te verlenen.

d. Kinderen en jongeren

Richtlijnen in verband met geslachtsregistratie bieden geen houvast waar het kinderen en jongeren betreft. Ook hier pleiten we dus om open te staan voor een deelname aan de door de jongere gewenste categorie zonder meer, in het bijzonder om de zoektocht naar de genderidentiteit bij minderjarigen niet onnodig te ontwrichten.

Beijing 2008

2008

Tijdens de Olympische Spelen van Peking in 2008 worden (vrouwelijke) atleten die ervan worden verdacht man te zijn aan een genderverificatietest onderworpen, in opdracht van het Aziatisch Olympisch Comité. Nochtans heeft het IOC deze tests in 1999 al uit het beleid geschrapt.

© Leen De Wispelaere

© Leen De Wispelaere

Sportdeelname van transgender kinderen en jongeren blijkt in de praktijk zelden tot problemen te leiden. Als dat wel het geval is, betreft het voornamelijk transmeisjes die al uitkomen in een meisjescompetitie. Daarbij kan opgemerkt worden dat er nauwelijks van fysiek voordeel sprake kan zijn wanneer de jongere puberteitsremmers inneemt. Indien de jongere de puberteit wel heeft doorgemaakt én cross-seksehormonen inneemt (mogelijk vanaf 16 jaar), pleiten we er opnieuw voor om – enkel indien strikt noodzakelijk – afwegingen te maken in de geest van de IOC-richtlijn. De cross-seksehormoonbehandeling zou daarbij kunnen volstaan om aan de wens van een transmeisje tegemoet te komen om in de meisjescategorie te sporten. En opnieuw: een schriftelijke uitzondering door de federatie kan voor de sporter in kwestie een en ander vergemakkelijken.

Zeker in het geval (en belang) van kinderen en jongeren zijn een open geest, gezond verstand en maatwerk belangrijk: praat met de ouders en luister naar wat het kind zelf wil.

3.1.2. Coming-out

De praktijk leert dat transgenders het over het algemeen wenselijk en belangrijk vinden om binnen het team openlijk voor hun genderidentiteit te kunnen uitkomen.

Arend: *“Ik tatoeër het natuurlijk niet op mijn voorhoofd, maar ik ga ervan uit dat iedereen in de club het inmiddels weet. En dat maakt mij veel rustiger. Verstoppen wie of wat je bent lijkt mij een onhaalbare taak. Ik ben transgender en daarmee uit.”*

Of, en in hoeverre de transgenderidentiteit daarom bekend moet worden gemaakt bij alle leden van de club, is een keuze die de sporter zelf moet maken. De sporter kan overleggen met het bestuur, de trainer en eventueel de ouders om te bepalen wat wel en niet te communiceren, bijvoorbeeld aan de teamgenoten. Iemand ‘outen’ zonder medeweten of goedkeuring van de persoon in kwestie is uiteraard absoluut fout. Indien er in de club een aanspreekpersoon integriteit aanwezig is, wordt die persoon best betrokken bij dit overleg.

2010

De Zuid-Afrikaanse middellangeafstandsluiper Caster Semenya wordt het middelpunt van een mediahete. Na haar wereldtitel op de 800 meter van 2009 wordt ze aan een genderverificatietest onderworpen. Tot juli 2010 wordt haar deelname aan internationale wedstrijden verboden door de IAAF. De resultaten van de testen zijn om privacyredenen nooit publiek gemaakt, maar Semenya wordt op 6 juli weer toegelaten op het internationale niveau.

3.1.3 Tegenstanders en uitwedstrijden

Om problemen in verband met fair play bij tegenstanders te voorkomen, is het zowel voor de sporter als voor de trainer aangenamer wanneer de sportfederatie een schriftelijke uitzondering heeft toegekend (zie 3.1.1).

Sofie: “Eén keer is een scheidsrechter me komen vragen of ik wel echt een vrouw was. Die vraag kwam van de tegenpartij, die altijd via de ploegkapitein aan de scheidsrechter moet worden gesteld.”

Een schriftelijke toelating van de federatie sluit echter geen problemen van sociale aard uit. Tegenstanders – of ouders en supporters – kunnen bijvoorbeeld opmerkingen maken over het jongensachtige uiterlijk van een sporter in de meisjescategorie.

Elke: “Supporters en tegenspelers zeiden dingen als: ‘Dat is een vent, die kan toch niet meedoen hier?’ Of: ‘Zij winnen omdat er een vent meespeelt. We gaan een klacht indienen.’ Slechte verliezers?”

In dergelijke gevallen is het aan de scheidsrechter, de trainers of het clubbestuur om op te treden en tegenstanders of supporters aan te spreken over het ongewenste gedrag. Als team kunnen de spelers zelf ook hun stem laten horen en het opnemen voor hun ploegmaat. Een sportclub, tot slot, kan zijn spelers, supporters en sympathisanten aansporen om te reageren op ongewenste tegenstand, conform de vuistregels uit de ‘toolkit homofobie’ (zie 4.2):

1. Reageer op elke vorm van ongewenst gedrag, hoe klein ook.
2. Geef zelf het goede voorbeeld.
3. Meld incidenten bij het clubbestuur.

Daarnaast is het de taak van de sportfederaties om, vooreerst, een inclusief beleid aangaande transgender sporters te hebben, en hun beleid te communiceren naar de clubs en de leden. Met een beleid en reglementen zonder hiaten, creëer je immers duidelijkheid en is er nog weinig ruimte voor discussie. Mogelijk vermijd je hiermee ook al heel wat reacties bij de ‘tegenstanders’.

2011

De IAAF stelt naar aanleiding van de affaire-Caster Semenya nieuwe regels op. De regels hebben niet langer betrekking op het geslacht van de atlete, maar op haar testosteronwaarden. Atletes die wettelijk als vrouw leven, mogen geen testosteronwaarden hebben die vergelijkbaar zijn met die van mannen. Als dat wel het geval is, mogen ze geen profijt hebben van de hoge testosteronwaarden: ze moeten bijvoorbeeld ongevoelig zijn voor mannelijke hormonen. Hyperandrogene vrouwen, die wel gevoelig zijn voor testosteron, moeten een behandeling ondergaan voordat ze opnieuw mogen deelnemen.

3.1.4. Sportfaciliteiten

Open communicatie

Voor zowel de transgender sporter zelf als voor de teamgenoten is het van groot belang om duidelijke afspraken te maken over het gebruik van toiletten, kleedkamers en douches. Sportfederaties raden hun clubs best aan om hier in overleg met het transgender lid en de uitbater van de sportaccommodatie een oplossing voor te zoeken waar alle partijen zich goed bij voelen.

Elke: *“Het gebruik van de vrouwenkleedkamers werd op voorhand besproken met de ploeg, zonder dat ik daarbij aanwezig was. Gelukkig had niemand er problemen mee.”*

Sommige sporters verkiezen de gemeenschappelijke kleedkamers boven ruimtes die privacy bieden. Anderen voelen zich het best bij het gebruik van een aparte kleedkamer, bijvoorbeeld de kleedkamer voor scheidsrechters. Uit getuigenissen blijkt dat dat laatste vaak, maar niet altijd, de voorkeur geniet bij transgender personen in een transitieproces. Een aparte kleedruimte is uiteraard iets evidentier in de eigen sportfaciliteiten dan bij uitwedstrijden.

Tiffany: *“Ik kies ervoor om alleen te douchen tot na mijn geslachtsaanpassing. Ik wacht tot iedereen klaar is of ik was me thuis. Als ik toch met de vrouwen onder de douche moet, dan draag ik kleren.”*

Sofie: *“Op 90 % van de uitwedstrijden waaraan ik deelnam, is er perfect aan mijn vraag tegemoetgekomen. Ik kreeg vaak de scheidsrechtercabine. Niemand deed daar moeilijk over. En dan heb ik het niet over één of twee sporthallen, maar minstens tien. Je moet natuurlijk wel zelf uit je kot komen.”*

Arend: *“Ja, op een bepaald moment stond ik met een vagina in een mannenkleedkamer. Dat is dan maar zo.”*

Jenna (gevraagd naar een tip voor sportverenigingen): *“Probeer om in een infrastructuur te voorzien waarin een beetje privacy mogelijk is, zodat mensen de keuze hebben om zich wel of niet in de gemeenschappelijke ruimtes om te kleden.”*

© Tom Vaes

© Tom Vaes

© Tjap Pintoe

2013

Fallon Fox, een Amerikaanse transvrouw die Mixed Martial Arts op topniveau beoefent, komt op 5 maart 2013 publiekelijk uit de kast als transgender. Het leidt tot grote controverse over haar licentie. Het verhaal van Fallon Fox is gedocumenteerd in de film 'Game Face'.

Het wettelijk kader

Indien er voor bepaalde problemen geen oplossing wordt gevonden waarbij iedereen zich goed voelt, kan het nuttig zijn om het wettelijk kader in het achterhoofd te houden.

In dit verband is het Vlaamse gelijkkansendecreet van belang, dat een nadelige behandeling op grond van genderidentiteit of genderexpressie verbiedt. Wanneer een transgender persoon geweerd wordt uit een toilet of kleedkamer van de eigen genderidentiteit, kan dat met andere woorden als discriminatie op basis van genderidentiteit/genderexpressie beschouwd worden.

Soms wordt geargumenteed dat een sporter alsnog de toegang ontzegd wordt omdat andere gebruikers van de faciliteiten zich ongemakkelijk voelen. Casussen uit de rechtspraak in verband met tewerkstelling ('onze klanten willen dat niet') suggereren dat dat argument niet geldig is, omdat ingaan op een discriminerende vraag ook als discriminatie wordt beschouwd. Omgekeerd bestaat er geen wetgeving die iemand verbiedt om naar een toilet te gaan dat 'niet van het eigen geslacht' is.

Er is ook geen algemeen juridisch verbod om mannen en vrouwen naar dezelfde toiletten te laten gaan. In de wetgeving rond arbeidsbescherming en welzijn op het werk is echter wél het principe van het voorzien van gescheiden toiletten per geslacht ingeschreven. Voor werknemers moet je hier op vlak van infrastructuur dus wel degelijk rekening mee houden. Een van de initiatieven rond genderneutraliteit binnen de gebouwen van de Vlaamse overheid, is de komst van genderneutrale toiletten, als aanvulling op de mannen- en vrouwen toiletten. Het idee is dat een dergelijk toilet gebruikt kan worden door iedereen, ongeacht geslacht, genderidentiteit of beperking. Een sportaccommodatie of sportclub kan er dus voor opteren om een genderneutraal of inclusief toilet te voorzien waar iedereen gebruik van kan maken, al beseffen we dat dit in de praktijk niet altijd eenvoudig te realiseren zal zijn.

3.1.5. Beleid en communicatie vanuit de sportfederatie

Sportfederaties kunnen transgender personen en hun clubs helpen om sportdeelname vlot te laten verlopen door zelf een beleid uit te schrijven en daarover goed te communiceren. Bij het uitschrijven van een beleid omtrent een specifieke doelgroep of thema kan het 8-stappenplan voor een ethisch sportklimaat van ICES hulp bieden (www.ethischsporten.be).

2014

De Indiase sprintster Dutee Chand mist de Commonwealth Games en de Asian Games, omdat de IAAF haar heeft verboden aan de vrouwencompetitie deel te nemen. Chand trekt naar het CAS (Court of Arbitration for Sports) en vecht de IAAF-regulering omtrent hyperandrogenisme aan. Het CAS heft de schorsing op en Chand mag opnieuw deelnemen. Het IAAF krijgt twee jaar de tijd om de schorsing met wetenschappelijk bewijsmateriaal te onderbouwen.

Aandachtspunten

- Duid een contactpersoon aan binnen de sportfederatie waarbij clubs en betrokkenen met deze thematiek terecht kunnen. Dit kan een aanspreekpersoon zijn die ruimer de thematieken rond integriteit of gelijke kansen behartigt.
- Bepaal waar de sportfederatie de grens trekt tussen breedtesport, topsport en eventuele topcompetitie. Mogelijk kiest de sportfederatie ervoor, afhankelijk van de belangen die gekoppeld zijn aan de prestatie in bepaalde competitieafdelingen, om de richtlijnen voor topsport ook te laten gelden voor deze afdelingen.
- Neem in gedragscodes of reglementen bepalingen op rond discriminatie, een holebi- en transgendervriendelijke sportomgeving, en integreer deze met andere aspecten van integriteit of inclusie. Houd er bijvoorbeeld rekening mee in jouw antipestenbeleid.
- Neem de thematiek mee in studiedagen, vormingen, bijscholingen of vergaderingen rond ethisch sporten, integriteit, inclusief sporten of een 'open' sportclub.
- Communiceer het beleid omtrent transgender personen binnen de sportfederatie en naar de sportclubs. Zorg voor bewustmaking en stimuleer een open communicatie en een 'open sportclub'.
- Houd er rekening mee dat transgenders die een hormoonkuur volgen (bv. testosteron) mogelijk een verboden stof innemen die op de dopinglijst vermeld staat. De sporter kan dan best eerst contact opnemen met NADO Vlaanderen (de Vlaamse antidopingorganisatie – www.antidoping.vlaanderen) en zich informeren over het aanvragen van een Toestemming wegens Therapeutische Noodzaak (TTN) (zie 3.2.1).
- Neem deze brochure als uitgangspunt en laat je inspireren door voorbeelden van andere sportfederaties en goede praktijken (zie de wegwijzer achteraan deze brochure).
- Win bij (beleidsmatige) vragen advies in bij Sport Vlaanderen.

2015

Het IOC stelt nieuwe richtlijnen op voor transatleten in de topsport: de "Consensus Meeting on Sex Reassignment and Hyperandrogenism" (zie hoofdtekst). Testosteronwaarden worden daarin als enig relevant medisch criterium beschouwd.

3.2. Topsport

Op topsportniveau spelen andere belangen en gelden andere (internationale) regels dan in de breedtesport. Sporters moeten zich houden aan de reglementen van de competitieorganisatie. Als dat internationale evenementen zijn, heb je daar als Vlaamse federatie meestal geen invloed op. Als het over topsport op Vlaamse of Belgische bodem gaat, bekijk dan goed op welke evenementen de regels van het IOC of de internationale federaties van toepassing zijn, en voor welke evenementen de Vlaamse of Belgische bond de reglementen kan bepalen.

Ook op provinciale kampioenschappen is het van belang hier (tijdig) bij stil te staan. Als een sporter daar een selectie haalt voor een Vlaams en vervolgens Belgisch kampioenschap, om zich te proberen plaatsen voor een EK, kan dit kampioenschap een 'selectiewedstrijd voor een EK' zijn. Zorg er dus voor dat ook op het provinciale niveau weloverwogen categoriekeuzes worden gemaakt, om te vermijden dat iemand die op het EK mikt niet in het 'verkeerde' traject zit.

3.2.1. Internationale richtlijnen

Transgender sporters die internationaal uitkomen, moeten zich houden aan de (internationaal) geldende regels. Sporters die willen deelnemen aan internationale wedstrijden georganiseerd door (of in opdracht van) internationale federaties, aan een EK, een WK, de Olympische of de Paralympische Spelen, moeten dus voldoen aan de reglementen van de desbetreffende toernooiorganisatie of het IOC, het IPC en de betreffende Internationale Federaties. Een overzicht van internationale federaties die een beleid hebben ontwikkeld omtrent de sportdeelname van transgenders kan je raadplegen op www.transathlete.com.

2015

Chris Mosier verdiende in 2015 een plek binnen Team USA voor het wereldkampioenschap sprint duatlon in 2016, waardoor hij de eerste bekende transatleet werd in een Amerikaans nationaal team.

Stockholm consensus (2003)

Het IOC hanteert sinds 28 oktober 2003 volgende richtlijnen voor de deelname van transgender sporters aan de Olympische Spelen in het 'Statement of the Stockholm consensus on sex reassignment in sports'.

Dit statement stelt dat personen die een geslachtswijziging ondergingen vóór hun puberteit, moeten worden erkend in hun nieuwe geslacht. Personen die een geslachtsverandering ondergingen na hun puberteit, moeten worden beschouwd als behorende tot hun nieuwe geslacht en mogen deelnemen aan de mannelijke of vrouwelijke competities, mits zij voldoen aan volgende voorwaarden:

- 1.** Chirurgische anatomische veranderingen zijn voldaan, inclusief de verandering van de externe genitaliën en het verwijderen van de geslachtsklieren (eileiders, testikels).
- 2.** Een legale erkenning van de toegewezen sekse is bevestigd door de officiële autoriteiten: de identiteitsdocumenten zijn dus officieel aangepast.
- 3.** Hormonale therapie passend bij de toegewezen sekse is toegepast op verifieerbare manier en voor voldoende lange tijd, zodat seksegerelateerde voordelen in de sportcompetities zijn geminimaliseerd.

Concreet geeft het IOC aan een sporter in de nieuwe sekse te accepteren wanneer de geslachtsklieren minimaal twee jaar verwijderd zijn. Bij twijfel over de sekse van de sporter, mag en kan een lid van de medische commissie gevraagd worden om de sekse van de deelnemer te verifiëren.

Een belangrijke beperking van deze Stockholm consensus is dat het enkel voor transvrouwen volledig toepasbaar is (zie 'minimalisatie van seksegerelateerde voordelen'). De vraag van veel transmannen over het gebruik van testosteron blijft dus onbeantwoord. De Wereld Anti Doping Associatie (WADA) beschouwt testosteron immers als een verboden middel. Transmannen maken zich in die zin dus 'schuldig aan dopinggebruik'.

© Tjap Pintoe

2016

De Italiaanse transvrouw Alessia Ameri haalt de wereldpers. Ze krijgt toelating om deel te nemen aan de vrouwencompetitie in het volleybal in de serie A2, het op één na hoogste niveau.

Transmannen kunnen dan wel een TUE, Therapeutic Use Exemption of TTN, Toestemming wegens Therapeutische Noodzaak, aanvragen. Als richtlijn voor de TTN Commissies, die over deze aanvragen beslissen, suggereert het WADA een geldigheidsduur van tien jaar, waarbij transmannen wel verplicht zijn tot jaarlijkse follow-upverslagen over doseringsregimes en gemeten testosteronconcentraties. De sporter kan dan best eerst contact opnemen met zijn internationale sportfederatie of NADO Vlaanderen (de Vlaamse antidopingorganisatie - www.antidoping.vlaanderen) en zich hierrond informeren.

Arend: *“Bij mannen gaat het er inderdaad over dat je testosteronwaarden niet te hoog mogen zijn. Maar hier hebben we het niet meer over gender, hier hebben we het over misbruik van hormonen. Dat vind je zowel bij cis-mannen als bij transmannen.”*

© Leen De Wispelaere

In 2010 hield de Medische Commissie van het IOC een consensus bijeenkomst rond hyperandrogenisme bij vrouwelijke atleten. Als gevolg van deze vergadering, en voorafgaand aan de Olympische Spelen van 2012 in Londen, implementeerde het IOC nieuwe richtlijnen. Deze werden vervolgens bijgewerkt voor de Olympische Winterspelen van 2014 in Sochi, gepubliceerd in september 2013.

Nieuwe richtlijnen op komst

In november 2015 heeft de Medische en Wetenschappelijke Commissie van het IOC een groep van experts bijeen geroepen om de beschikbare wetenschappelijke en klinische aanwijzingen rond geslachtswijziging en hyperandrogenisme bij vrouwelijke atleten te beoordelen. Hoewel er geen eenparigheid van stemmen over alle besproken details was, weerspiegelt de verklaring een consensus van de experts. Belangrijke wijzigingen tegenover de Stockholm consensus zijn dat de chirurgische en de juridische eisen vervallen. Enkel hormoonwaarden blijven als fysiek criterium overeind.

Echter, na een tussentijdse uitspraak door het CAS (Court of Arbitration for Sport) in het dossier van Dutee Chand versus IAAF (zie tijdslijn in deze brochure), verklaart het IOC zich momenteel niet in een positie om regels in te voeren rond hyperandrogenisme tot deze zaak definitief beslecht is. Dit neemt niet weg dat de consensus rond transgenders reeds een leidraad kan zijn om door sportfederaties in aanmerking te worden genomen.

2016

Op de Olympische Spelen van Rio traden Caster Semenya en Dutee Chand aan in de vrouwencompetities, en er zouden twee transvrouwen in de olympische atletiekploeg van Groot-Brittannië geselecteerd zijn, maar zij werden (nog) niet bij naam genoemd.

De richtlijnen stellen het volgende:

- Transmannen kunnen zonder enige beperkingen deelnemen aan de mannencompetitie.
- Transvrouwen kunnen deelnemen aan de vrouwencompetitie op voorwaarde dat:
 - De atlete officieel verklaart dat haar genderidentiteit vrouwelijk is. Deze verklaring kan voor sport doeleinden niet gewijzigd worden in de eerste vier jaar;
 - De atlete bewijst dat het totale testosterongehalte in het bloedserum minstens 12 maanden vooraf gaand aan de eerste competitiedeelname minder dan 10 nmol/l bedraagt;
 - De atlete bewijst dat het totale testosterongehalte in het bloedserum onder de 10 nmol/l blijft in de periode dat de atlete de intentie heeft om deel te nemen aan de vrouwencompetitie;

Of de atlete al dan niet voldoet aan deze voorwaarden kan gecontroleerd worden door testafnames. Wanneer de atlete niet aan de voorwaarden voldoet, zal zij geschorst worden voor 12 maanden.

3.2.2. Vlaams topsportbeleid

In welke mate de sportfederaties de internationale richtlijnen volgen voor hun beleid op Vlaams niveau bepalen ze zelf. Zo kan een sportfederatie ervoor kiezen om voor de topsport op Vlaams of nationaal niveau het beleid van de betreffende internationale sportfederatie of van het IOC toe te passen. Mogelijkheden om de richtlijnen in eigen land conform de eigen visie op te stellen bestaan, onder de voorwaarde dat de sportfederatie rekening houdt met de algemeen geldende wetgeving. In dat verband zijn vooral de antidiscriminatiewetgeving en de wet betreffende de transseksualiteit van belang (zie hoofdstuk 2).

Zoals in de inleiding (3.2) al werd aangestipt, is het van belang om in het beleid rekening te houden met eventuele toekomstige trajecten. Wanneer internationale prestaties beoogd worden door (toekomstige) topsporters, moet dus tijdig rekening worden gehouden met de internationale regelgeving en de evolutie

3.3. Conclusies

- 1.** We vragen een openheid vanuit de sportsector voor deze groep sporters. Het is van belang dat je als federatie voorbereid bent op de deelname van transgender sporters. Wacht dus beter niet tot een (eerste) casus zicht voordoet, maar denk proactief na over je beleid. Het is voor niemand aan te raden onder tijdsdruk of ad hoc in regelgeving te moeten voorzien.
- 2.** Denk goed na over de vraag waar je als federatie de grens trekt tussen topsport en breedtesport, en welke regelgeving je voor welke categorieën toepast. Suggesties voor elk van beide categorieën vind je terug in bovenstaand hoofdstuk.
- 3.** Vandaag betekent een wijziging in geslachtsregistratie dat een transgender sporter hormoontherapie en geslachtsaanpassende chirurgie heeft ondergaan. Deelname aan de gewenste categorie staat in zo'n geval niet ter discussie. Let wel, wanneer de wet betreffende de transseksualiteit gewijzigd wordt, zal niet langer noodzakelijk aan deze voorwaarden (hormoontherapie + chirurgie) voldaan zijn.
- 4.** Tracht in de breedtesport zoveel mogelijk open te staan voor de vraag van de transgender sporter om in de gewenste categorie deel te nemen. Spring in het bijzonder omzichtig om met minderjarigen, die vaak nog zoekende zijn naar hun genderidentiteit of genderexpressie.
- 5.** Op het vlak van topsport kan je jouw beleid richten op de richtlijnen van het IOC en de regels binnen jouw internationale sportfederatie.

4

4. Wegwijzer

Sport Vlaanderen is de sportadministratie van de Vlaamse overheid en heeft als missie om zoveel mogelijk mensen blijvend aan het sporten te krijgen, op een gezonde en kwaliteitsvolle manier, van sportparticipatie tot topsport. Bij Sport Vlaanderen kan je terecht met vragen over (inclusief) (top)sportbeleid.

NADO Vlaanderen kan je vragen beantwoorden over verboden stoffen die transgender sporters mogelijks nemen tijdens een behandeling en het aanvragen van een Toestemming wegens Therapeutische Noodzaak hiervoor.

www.sport.vlaanderen / kics@sport.vlaanderen

www.antidoping.vlaanderen / info@nado.vlaanderen

4.1. De transgenderthematiek

Als sportclub, sportfederatie of sportende transgender kan je bij heel wat instanties terecht voor verdere informatie of ondersteuning.

- Als Vlaamse koepel van 125 holebi- en transgenderverenigingen kan **cavaria** je de weg wijzen naar een transgender vereniging. Deze verenigingen organiseren op regelmatige basis activiteiten voor transgender personen. Sommige groepen zijn praatgroepen, andere bieden vooral socioculturele activiteiten aan.

www.cavaria.be / info@cavaria.be / 09 223 69 29

- **KliQ vzw** kan sportclubs en federaties advies, training of begeleiding geven rond de transgenderthematiek in het algemeen en het opstellen van een transgender inclusief sportbeleid.

www.kliqvzw.be / info@kliqvzw.be / 09 223 69 29

- **Het Transgender Infopunt (TIP)** geeft informatie en advies over het transgenderthema. Het TIP is er ook voor wie geen medisch traject volgt of voor wie zelf geen transgender is.

www.transgenderinfo.be / contact@transgenderinfo.be / 0800 96 316

- Voor juridische vragen in verband met discriminatie op basis van geslacht, genderidentiteit of genderexpressie in de sport (en andere Vlaamse bevoegdheidsdomeinen) kan je je wenden tot de **Genderkamer bij de Vlaamse Ombudsdienst**.

www.vlaamseombudsdienst.be / info@vlaamseombudsdienst.be / 02 552 41 28

- Met juridische vragen in verband met discriminatie op basis van geslacht, genderidentiteit of genderexpressie binnen de federale bevoegdheidsdomeinen, kan het **Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen** je verder helpen.

<http://igvm-iefh.belgium.be> / gelijkheid.manvrouw@igvm.belgie.be / 02 233 41 75

4.2. Een beleid vormgeven

Wil je werk maken van een (transgender)inclusief sportbeleid? Dan kan je advies vragen of inspiratie opdoen bij onderstaande verenigingen of instanties.

- De **Vlaamse Sportfederatie vzw** gaat als erkende koepelorganisatie voor een kwalitatief hoogstaande sportfederatiesector in Vlaanderen door de aangesloten sportfederaties in sporttakoverschrijdende materies te vertegenwoordigen, te informeren en te ondersteunen.

www.vlaamsesportfederatie.be / info@vlaamsesportfederatie.be / 09 243 12 90

- **ICES**, het **Internationaal Centrum Ethiek in de Sport vzw**, is een organisatie voor beleidsondersteuning en praktijkontwikkeling op het gebied van ethisch sporten. Het 8-stappenplan naar een ethisch sportklimaat kan hulp bieden bij het ontwikkelen van een inclusief en ethisch beleid.

www.ethischsporten.be / info@ethicsandsport.com / 09 218 91 24

- De campagne **'Maak er geen spel van'** van **Gelijke Kansen Vlaanderen** wil halebiseksualiteit in het voetbal beter bespreekbaar maken. De website, die onder meer een toolkit voor voetbalclubs en supportersverenigingen bevat, kan ook buiten het voetbal ter inspiratie dienen.

www.maakergeenspelvan.be

- De **EGLSF**, de **European Gay & Lesbian Sport Federation**, volgt naast de halebithematiek ook de transgenderthematiek op. De website kan informatief zijn bij het opstellen van een holebi- en transgender inclusief sportbeleid. EGLSF heeft de voorbije jaren projecten en acties ondernomen om discriminatie in de sport tegen lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen aan te pakken. Zo werden er factsheets geschreven om bestuursorganen in de sport te informeren en te inspireren.

www.prideinsport.info

www.eglsf.info

- Voorbeelden en teksten van internationale sportfederaties die een beleid hebben ontwikkeld omtrent de deelname van transgenders kan je raadplegen op www.transathlete.com. **Transathlete.com** werd opgericht door Chris Mosier, een Amerikaanse transgenderactivist, triatleet/duatleet, en consultant/spreker. Hij begon zijn sportieve carrière als vrouw, startte zijn transitie tot man in 2010, en verdiende in 2015 een plek binnen Team USA als mannelijke duatleet voor het wereldkampioenschap in 2016, waardoor hij de eerste bekende transatleet werd in een Amerikaans nationaal team.

www.transathlete.com

- Het **Canadian Centre for Ethics in Sport (CCES)** ontwikkelde in 2016 een richtinggevend document 'Creating Inclusive Environments for Trans Participants in Canadian Sport - Guidance for Sport Organizations'.

<http://cces.ca/gender-inclusivity>

Sport.

Een activiteit waarbij vaak een onderscheid gemaakt wordt in leeftijd, niveau, motieven en beweegredenen, en uiteraard ook in geslacht. Veel sporten zijn gebaseerd op parameters en er gelden verschillende prestatieverwachtingen. Je zou kunnen zeggen dat er veel in 'hokjes' wordt gedacht.

Laten we de dingen zeggen zoals ze zijn: holebi's en transgenders hebben het, anno 2016, nog altijd hard te verduren in de sportwereld. Mijn persoonlijke ervaringen als bachelor in de lichamelijke opvoeding bevestigen dat. Om een eenvoudig voorbeeld te geven: slechte verliezers roepen 'vuile janet' of 'homo' alsof dat ingeburgerde en doodnormale scheldwoorden zijn. Vaak beseffen sporters, begeleiders of supporters niet wat ze zeggen. Ze denken er niet bij na dat hun woorden iemand écht kunnen raken...

Ik krijg vaak de vraag of het dan zo moeilijk is om jezelf te blijven tijdens het sporten. Uit onderzoek blijkt van wel. Een op de vier van ondervraagde holebi's zegt bijvoorbeeld niets over zijn of haar geaardheid uit angst voor reacties. Enkele internationale ervaringen, zoals mijn verkiezing tot Mr Gay Europe 2016, bevestigen dat. Andere kandidaten vertelden hun verhalen en ervaringen als jonge holebisporter. Die waren vaak schrijnend.

Hoe moet het dan transgender personen vergaan? In het verleden zijn er al veel discussies geweest over transgenders in de sport of over vrouwen die een te hoog testosterongehalte hebben. Bij de Olympische Spelen in Rio in 2016 was er weer veel commentaar op de prestaties van de atlete Caster Semenya.

Het is belangrijk dat erover wordt gesproken, maar laten we dat objectief, geïnformeerd en genuanceerd doen. Het draait vaak om onwetendheid. Onbekend is immers onbemind. Velen weten niet wat transgender zijn betekent, of wat er, psychologisch en fysiek, bij komt kijken. Deze brochure kan een informatie- en inspiratiebron zijn voor velen, en kan drempels wegnemen om als transgender deel te nemen aan sport.

Raf Van Puymbroeck

Bachelor lichamelijke opvoeding en bewegingsrecreatie

Docent sport en bewegen en bachelor LO - BR Thomas More

Mr Gay Belgium 2016 / Mr Gay Europe 2016 / www.mrgaybelgium.be

5

Begrippenlijst

Transgender: koepelterm voor personen van wie de genderidentiteit en/of de genderexpressie niet overeenkomt met het geboortegeslacht en de verwachtingen die daarrond bestaan.

Cisgender: niet-transgender. De term is dus van toepassing op personen van wie de genderidentiteit en/of de genderexpressie overeenkomt met het geboortegeslacht en de verwachtingen die daarrond bestaan.

Sekse: het biologische geslacht, biologische verschillen tussen mannen en vrouwen.

Gender: het sociale geslacht, de ideeën, verwachtingen, normen en waarden rond 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid'. Gender is sociaal en cultureel bepaald (dus niet universeel) en tijdgebonden: verwachtingen rond 'man' en 'vrouw' zijn kunnen met andere woorden veranderen doorheen de tijd.

Genderbinair: uitgaande van een strikte genderdualiteit: mannelijk en vrouwelijk.

Genderidentiteit: het subjectieve gevoel om tot één van beide genders of tot een variatie daarvan te behoren.

Genderexpressie: de manier waarop je je genderbeleving aan de buitenwereld laat zien (in tegenstelling tot genderidentiteit, die onzichtbaar is en zich innerlijk afspeelt). Denk hierbij aan kledingkeuze, haardracht, houding, lichaamstaal, spraak...

Genderdysforie: onbehagen of psychisch lijden als gevolg van de incongruentie tussen de genderidentiteit enerzijds en het lichamelijke geslacht anderzijds.

Transman: een persoon met een vrouwelijk geboortegeslacht maar een mannelijke genderidentiteit.

Transvrouw: een persoon met een mannelijk geboortegeslacht maar een vrouwelijke genderidentiteit.

Intersekse: koepelterm voor personen die worden geboren met genitale, hormonale of genetische kenmerken die noch (geheel) vrouwelijk noch (geheel) mannelijk, of een combinatie van beide zijn.

LGBTI: een Engelse afkorting voor Lesbian (lesbische vrouw), Gay (homoseksuele man), Bisexual (biseksueel), Transgender, Intersex (intersekse). Als symbool voor de LGBTI-gemeenschap wordt tegenwoordig vrijwel algemeen de regenboogvlag gebruikt. Op 17 mei, de Internationale Dag tegen Holebifobie en Transfobie, vragen LGBTI-organisaties wereldwijd aandacht voor holebi- en transfobie. De dag is ook wel bekend onder de Engelse afkorting IDAHOT (International Day Against Homophobia and Transphobia).

Bronvermelding

Websites

www.transgenderinfo.be

www.cavaria.be

igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/transgender

www.transathlete.com

Sociaal-Culturele Verschuivingen Survey van de Studiedienst van de Vlaamse Regering:

www4dar.vlaanderen.be/sites/svr

www.ethischsporten.be

Artikels

Elsas L.J., Ljungqvist A., Ferguson-Smith M.A., Simpson J.L., Genel M., Carlson A.S., Ferris E., de la Chapelle A., Ehrhardt A.A. Gender Verification of Female Athletes. *Genetics in Medicine*, 2000;2(4):249-254.

Teetzel S. Equality, Equity and Inclusion: Issues in Women and Transgendered Athletes' Participation at the Olympics.

Gijs L. & De Cuypere G. Theorieën over de ontwikkeling van genderdysforie. In T'Sjoen G., Van Trotsenburg M. & Gijs L. *Transgenderzorg*. Acco, 2013.

Steensma T. & Kreukels B. Verloop van een typische genderontwikkeling. In T'Sjoen G., Van Trotsenburg M. & Gijs L. *Transgenderzorg*. Acco, 2013.

Cohn-Kettenis P. & de Vries A. Hulpverlening aan kinderen en adolescenten: diagnostiek en behandeling. In T'Sjoen G., Van Trotsenburg M. & Gijs L. *Transgenderzorg*. Acco, 2013.

Klink D. & Delemarre-van de Waal H. Hormonale behandeling bij adolescenten met genderdysforie. In T'Sjoen G., Van Trotsenburg M. & Gijs L. *Transgenderzorg*. Acco, 2013.

Van Trotsenburg M. & T'Sjoen G. De hormoonbehandeling van transvrouwen en transmannen. In T'Sjoen G., Van Trotsenburg M. & Gijs L. *Transgenderzorg*. Acco, 2013.

Andere bronnen

Statement of the Stockholm consensus on sex reassignment in sports (2003). IOC Medical Commission.

IOC Consensus Meeting on Sex Reassignment and Hyperandrogenism (2015). IOC Medical Commission.

WADA TUE Physician Guidelines. Medical Information to Support The Decisions of TUE Committees. Female-to-Male Transsexual Athletes.

Transsexual people and Sport. Guidance for sporting bodies. Department for Culture, Media and Sport. Sports Division (UK).

IAAF Regulations Governing Eligibility of Athletes Who Have Undergone Sex Reassignment to Compete in Women's Competition (mei 2011). International Association of Athletic Federations.

Sportfederaties en transgenders. Resultaten bevraging september 2015. Vlaamse Sportfederatie.

Transgenders en sport. Richtlijnen voor sportbonden, -verenigingen en sporters ten behoeve van de sportdeelname van transgenders. NOC-NSF (2015).

Alles wat je altijd wilde weten over transgenders, maar nooit durfde vragen (2013, 3de herziene druk 2016). Gelijke Kansen in Vlaanderen, Agentschap Binnenlands Bestuur, Vlaamse Overheid.

SPORT. VLAANDEREN

